

Мила Босић

Војвођански музеј, Нови Сад

ДОСЕЉАВАЊЕ СРБА У ВОЈВОДИНУ ДО КРАЈА XIX ВЕКА И ЊИХОВ ОБИЧАЈНИ ЖИВОТ

АПСТРАКТ: Војводину чине три географско–историјске целине: Бачка, Банат и већи део Срема. У те крајеве Срби су се доселили у већем броју великом сеобом 1690. године, а сеоба мањих интензитета било је и знатно раније, као и у кансијим периодима. Срби су се досељавали у Војводину из најразличитијих области наше земље и собом су доносили веома разнолику духовну културу, коју су сачували у овим пределима све до савремених дана. Из богатог обичајног живота војвођанских Срба издвојен је кратак приказ годишњих обичаја и обичаја везаних за животни циклус човека – рођење, свадба и смрт.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Војводина, земљиште, становништво, Срби, сеобе, обичаји, празници, рођење, свадба, смрт.

Аутономна Покрајина Војводина је део Србије, а у Југославији заузима североисточни део државне територије, широко отворена према северној и источној државној граници, која је јасно омеђена. У етничком погледу, међутим, та граница као и да не постоји, с обзиром на то да на једној и другој страни државне границе живе етнички измешани Срби, Мађари и Хрвати, а такође је исти случај и са источном границом Војводине према Румунији, где око државне границе живе и Срби и Румуни, као и други народи и народности.

Војводина обухвата три географско–историјске целине. Банат, Бачку и већи део Срема и заузима површину од 22.295,30 km²,¹ на којој живи 2.034.772 становника.²

Војводина је претежно равничарски предео. Захвата југоисточни део простране Панонске равнице, која раздваја алпски, динарски и карпатски простор, чинећи пространо раскршће између Европе и Блиског истока пред улазом у трансверзалну Моравско–вардарску долину. Планински део Војводине чине само ниске Вршачке планине и, непосредно поред десне обале Дунава, планински масив Фрушка гора, која такође спада у ниске планине. На више места равничарски пејзаж нарушавају узвишене заравни. Северно од Суботице и у југостичном Банату простиру се велике пешчаре (Суботичка и Делиблатска), са живим песком који никад није пружао повољне услове за насељавање као у зонама речних токова којима обилује Војводина и где су стварана насеља од најранијих времена, чему су доприносиле и повољне климатске прилике ове области.

По саставу и облику земљишта Војводина је једна од најплоднијих области наше земље и с правом је називају „житницом Европе”. Покривена је лесом и изразито плодном црницом, која захвата 60% обрадивог земљишта. Највише се користи за гајење житарица, као и индустријског, крмног и повртарског биља у чијој се производњи данас постижу и светски приноси. У појединим областима Покрајине веома су развијени воћарство и виноградарство, које се узгред речено, убраја и међу најстарије у Европи.³ На слатинастом земљишту, најмање плодном, простиру се пашњаци који су нарочито у прошлости погодовали развоју сточарства. Рибарство је било развијено на великим рекама – Дунаву, Тиси и Сави, као и на њиховим притокама и многим плавним теренима, којима је равничарска Војводина нарочито обиловала у XVIII и XIX веку. Има површина покривених шумом, али данас већ у знатно мањој мери. У новије време у Војводини су откривена и значајна нафтоносна поља.

Плодна равница и веома повољан географски положај овог подручја од најдавнијих времена су привлачили за настањивање како мирне и слабо покретне земљораднике тако и рагоборна племена. Трагови њихових култура на овом подручју још се и данас налазе.⁴

Историјска збивања су због тога овде била изузетно динамична и бурна скоро све до савремених дана. Овде су се често смењивали народи, културе и државе.

¹ Б. Букуров, *Физичко–географске и антропогеографске прилике Војводине; Војводина 1944 – 1954*, Нови Сад 1954, 5; *Бачка Банат и Срем*, Нови Сад 1978, 7.

² Број становника према пописима 1971. и 1981. године и број запослених радника у друштвеном сектору у 1971, 1976 и 1981, Нови Сад 1982, Статистички билтен 124, 9.

³ *Војводина 1944 – 1954*, Нови Сад 1954, 143.

⁴ Б. Брукинер, Б. Јовановић, К. Тасић, *Историја Војводине*, Нови Сад 1974.

Словени се на овом тлу појављују већ од V века, али о размеру и обиму њиховог насељавања нема поузданих података, али је свакако у тесној вези са тадашњим сложеним процесом пресељавања великог броја племена на огромном простору од Средње Азије до Западне Европе. Тај период је једно од најдинамичнијих раздобља европске историје, у коме су се одиграле највеће друштвене, економске и етничке промене у свим крајевима који су били захваћени великим миграционим кретањима тога времена.

Крајем IX века у Панонску низију населила су се и угарска племена под вођством кнеза Арпада.⁵ Стицајем низа историјских околности (као што је рано примање хришћанства, брза изградња феудалних односа и развитак пустарског начина привређивања), Мађари су се такође, попут Словена, које су овде потчинили, усталили на овом тлу.

За разлику од свих народа и племена који су се појавили на територији данашње Војводине, нарочито у доба велике сеобе народа, и ишчезли са њене историјске позорнице најдоцније до краја VIII и IX века, Словени су на територији целе Панонске низије остали сталан историјски чинилац. Касније се то збило и са насељеним Мађарима, који су у Панонској равници образovali своју државу.⁶

У средњем веку је највећи део Војводине био стлано под Угарском, док у турско доба она улази у састав будимског пашалука. Током XVIII и већим делом XIX века она је у административном, политичком и војном погледу подељена између неколико специфичних јединица и подручја у Хабзбуршкој Монархији. После завођења дуализма (1867. године), територија данашње Војводине улази у састав неколико угарских жупанија, у чијем оквиру остаје све до завршетка првог светског рата. Термин Српска Војводина први пут је званично употребљен у одлукама Мајске скупштине, одржане 13. маја 1848. године у Сремским Карловцима, а 1849. године бечки двор је и основао Војводство Србију и Тамишки Банат. То војводство чинили су делови Баната, Бачке и Срема, али је већ 1860. године укинута. После тог доба назив Војводина за ове крајеве није више званично употребљаван све до другог светског рата.

Простор на коме је данас Војводина обележен је низом специфичности. При том се морају увек имати на уму чињенице међусобних веза и условљености економско-социјалних кретања и догађаја са околним националним и геополитичким областима, јер је Војводина, по правилу, делила историјску судбину било широког и широм отвореног панонског, било узнемиреног севернобалканског простора, што је и допринело стварању шаролике етничке и националне структуре и данас веома уочљиве.

Сви миграциони процеси у даљој прошлости који су се стицали на овом тлу до краја X века већ су се консолидовали, а важну улогу на

⁵ А. И в и ћ, *Историја Срба у Војводини од најстаријих времена до оснивања Потиско-поморишке границе (1703)* (Нови Сад 1929, 5; *Историја српског народа I*, Београд 1981, 157.

⁶ Н. P i g e n n e, *Povjest Evrope od seobe naroda do XVI stoljeća*, Zagreb 1956, 349.

историјској позорници од XII века преузеће Словени, односно Срби, као и Мађари и Румуни.⁷ Додуше, у науци је остало нерешено питање о евентуалној вези између старог словенског стновништва у Панонској низији и Војводини и савременог словенског становништва, а пре свега Срба. То питање није ни мало једноставно, а поготово ако се имају на уму честа померања, сеобе, асимиловања и денационализација делова појединих племена и народа који су дуже или краће живели на територији о којој је овде реч. То се односи на све народе који сачињавају данашњи етнички мозаик, па према томе и на Србе. У науци је ту и тамо било присутно схватање о својственом историјском континуитету између старог словенског становништва и савременог српског становништва у неким деловима Баната. Та теза није била страна ни нашем уваженом етнологи професору Јовану Ердељановићу.⁸

Без обзира на наведене чињенице, неоспорно је да су Срби доспевали у Војводину и организованим акцијама и стихијским сеобама, те иако постоји суштинска разлика између та два начина досељавања Срба у ове крајеве, оба имају једно заједничко обележје, наиме, да је већи део српског становништва у данашњој Војводини пореклом из крајева јужно од Саве и Дунава, мањи део из западних предела наше етничке и државне територије, а још мањи је из Мађарске и Румуније – такозвани оптанти после првог светског рата. Ова напомена о пореклу војвођанских Срба има одређен значај, јер не би требало занемарити све разлике између матичних области – од географских до културних – из којих потичу преци садашњих Срба у Војводини.

Заправо, већ крајем XIV века, тј. после косовске битке (1389), мање скупине српског народа из средњовековне Србије почеле су да беже пред Турцима и да се насељавају на територији тадашње јужне Угарске, тј. данашње Војводине. Несумњиво је било и ранијих прелазака преко Саве и Дунава. Највећи интензитет ово насељавање је достигло после пада српске средњовековне феудалне државе 1459. године.⁹ Почевши од IV века па до краја XVIII века историјски споменици помињу осам већих сеоба Срба у Војводину.¹⁰ Уз ове сеобе било је још много других стихијских померња, ништа мање значајих за оновремену и каснију етничку структуру. Надирањем Турака према овим пределима словенски елемент је доста проређен, али су се очувале поједине групе старог становништва, које научници сврставају у најстарији словенски слој становништва.¹¹ У каснијим епохама ови предели су стално обнављани новим групама српског стновништва, посебно у турском периоду усељеницима из крајева јужно од Саве и Дунава.

⁷ Ј. Радонић, *Србија и Угарска у средњем веку*, Војводина I, Нови Сад 1939, 129–130.

⁸ Ј. Ердељановић, *Трагови најстаријег словенског слоја у Банату*, *Niederlov sbornik obzor praehistoricky*, IV, Praha 1925, 275–308.

⁹ Д. Ј. Поповић, *Војводина, прилози проучавању наше земље и нашег народа I*, Бачка, Посебна издања СКА LIII, Београд 1925, 34–70.

¹⁰ Ј. Цвијић, *Балканско полуострво и јужнословенске земље*, Београд 1966, 134.

¹¹ Ј. Ердељановић, наведени рад, 293–297.

Има чак података о томе да су из покорене Србије Турци повремено присилно пресељавали мање групе српског становништва у Срем, Банат и Бачку.¹² То су чинили из фискалних и привредних, а понекад и стратешких разлога, јер су од њих очекивали сарадњу у време честих ратова са Хабзбурговцима после Мохачке битке (1526).

Насељавање ових крајева становништвом из предела јужно од Саве и Дунава непрекидно је трајало и током следећих векова. О интензитету тих сеоба, као и о броју пресељеног становништва нема тачних података, али се зна да су такви прелази преко Саве и Дунава дуго трајали и били веома бројни. Од свих народа који су живели у Војводини под Турском влашћу, Срби су несумњиво били најбројнији етнички елемент.

Осим великог броја спољних миграција и насељавања Срба у Војводину, веома су биле честе и унутрашње миграције из једне предеоног целине у другу већ настањеног становништва Бачке, Баната и Срема, што је допринело још већој испреплетености и слојевитости српских етничких заједница тога времена. Такође је било и повремених враћања становништва у матичне пределе, а њихова места су заузимали нови таласи досељеника.

Од прве половине XVIII века, поред усељеничких струја српског становништва, спроводи се и колонизациона политика којом држава организованим насељавањем настоји да постигне одређене циљеве, не само национално-политичке природе већ и фискалне, стратешке и привредне. Све то ће током XVIII и XIX века створити велико етничко шаренило, прави мозаик народа, који се ретко може наћи у било ком подручју у Европи. Тако се у том раздобљу у Војводини насељавају, осим Срба, Немци, Мађари, Чеси, Пољаци, Словаци, Румуни и Русини. Они су и данас, изузев Немаца, значајан елемент њене етничке структуре, Истовремено су насељаване и многе друге етничке групе – Јермени, Јевреји, Бугари, Албанци и многи други, али без већег значаја за тадашњу и каснију етничку структуру становништва Војводине. Већ тада је образована етничка слика коју је Војводина углавном задржала до данас.

Сва та померања становништва ка војвођанској равници, било да су стихијска или организована, током минулих времена условила су веома сложен и хетероген састав њеног становништва, који се сагледава и у последњем попису становништва извршеном 1981. године.¹³

Према том попису, у Војводини живи 1.107.378 Срба, или 54,42% од укупног броја становништва. Затим по бројности долазе Мађари, са 385.356 становника или 18,94% , од укупног броја становника. Као Југословени изјаснило се 167.215 становника. Сви остали народи и народности заступљени су знатно мањим бројем житеља. Тако су Хрвати заступљени са 109.203 становника. У тај број су свакако ушли Буњевци и Шокци, иако се у рубрици Буњевци изјаснило 9.755 житеља, а као Шокци само 199. (Узгред да напоменемо да се у претходном попису становништва из 1971. године

¹² Д. Ј. Поповић, *Срби у Војводини I-III*, Нови Сад 1957, 1959, 1963.

¹³ Број становника према пописима 1971. и 1981. године...9.

као Буњевци изјаснио два пута већи број, тј. 18.258 житеља, а као Шокци 1971. године није се изјаснио ни један становник Војводине). Црногораца је у Војводини насељено 43.304, а Македонаца 18.897, који су претежно насељени после другог светског рата. По наведеном попису Словака је у Војводини 69.549, Румуна 47.289, Рома 19.693, Русина 19.305, Украјинаца 5.001, Муслимана 4.930, Албанаца 3.812, Немаца 3.808, Словенаца 3.456, Бугара 2.525, Чеха 2.012, Руса 1.046, Пољака 596, Грка 340, Јевреја 279, Турака 195, Италијана 146, Аустријанаца 88 и Влаха 57. По регионалној припадности изјаснило се 1.643 лица, као непознато убележено је 3.187, као неизјашњени 1.937, неопредељених је 1.424, а у рубрику „остали” уписало се 1.147 житеља.

Народи и народности у појединим насељима веома су измешани, па је тешко наћи место са чисто српским или само са мађарским, румунским или словачким живљем. Па и ако се једно насеље сматра српским, мађарским или румунским, у њему је десетину и више породица других народа и народности, што је нарочито карактеристично за приградска насеља. Често на изразито малом простору, чак у једном селу, живе припадници десетак народа и народности.

Иако је у многим насељима заступљен етнички и културни плурализам, као последица дуге и разноврсне колонизације, све до полсе другог светског рата, битно су очуване етничке карактеристике и особености народа и народности у материјалној, а нарочито у духовној култури. И данас се то уочава у многим како мешовитим тако и хомогеним насељима, нарочито у духовној култури, па наравно и код Срба, код којих постоји одређена разлика и слојевитост обичајне праксе, што је свакако последица веома различитог времена њиховог досељавања у распону више векова, као и порекла, јер су у војвођанску равницу досељавани из различитих матичних области. У новој средини стварали су нове облике материјалне и духовне клутуре и спајали их са донесеном духовном културом, која је потпуно била формирана на словенском супстрату и старијим супстратима балканских простора.

Данас се, међутим, веома мало зна о тачном пореклу данашњих војвођанских Срба који су насељени до XIX века и то из ког су места или краја дошли у ове пределе, јер су изгубили карактеристичне етничке одлике старог завичаја, а сасвим су преовладале панонске одлике. Као путоказ о њиховом пореклу могу нам послужити елементи у духовној култури појединих српских заједница у одређеним регионима Бачке, Баната и Срема, док су друге етничке карактеристике материјалне културе већ изчезле. Код данашњих Срба у Војводини постоје и многи сасвим нови елементи обичајне праксе, чиме су се удаљили чак и од граничних области матичних предела. То је и разумљиво, јер су у новој средини имали сасвим другачији друштвено-економски и културни развитак, а пресудног утицаја свакако има и вековни живот у симбиози, као и покидане нити са матичним областима које су одавно напустили.

Обичајни живот Срба у Војводини, и поред свих друштвено-економских промена након другог светског рата, остао је богат и разноврстан. Истина, многи обичаји су већ ишчезли, а неки добили нову садржину и форму. Ако се, међутим, неки више и не држе у пракси, остали су још увек у живом сећању старијих генерација, које нам још могу пружити верне информације о њима.

Због ограниченог простора, овде ћемо указати само на најважније обичаје из годишњег циклуса, као и из животног циклуса, који се још и данас одржавају код српског становништва.¹⁴

Посебно место, са разноврсном обредном праксом, и данас заузима циклус зимских празника који започиње већ божићним покладама, а завршава се празником Богојављењем.

Божићне покладе сматране су у прошлости великим празником, док је данас изгубио значајне елементе магијских обреда који су били везани за тај дан.

И данас међу празницима значајно место заузима Св. Варвара, празник за који су везане многе радње и обреди. И данас је опште познат обичај кувања пшенице помешане са другим житарицама на тај дан. У неким селима у јужном Банату обичај кувања пшенице није био познат. У селима Фрушке горе, као и у већем делу јужног Срема варицу нису кувале оне породице којима је Св. Никола крсна слава,¹⁵ као ни породице које су те године у кући имале нову младу. Све до данас је одржан обичај сејања пшенице на тањире на тај дан да би пшеница озеленела до Божића, а што су чинили ради родне године.

Божићу су претходиле Материце и Очеви, када су деца везивала узицом родитеље и старије укућане, а у неким селима још и данас деца иду улицом и женама или мушкарцима песмицама честитају празник, тражећи дарове. Као празник, Материце су остале непознате у делу средњег и јужног Баната.

Сам Божић у народу се још и данас сматра највећим празником у години. Све до данас код многих Срба у Војводини Божић се прославља са свим битним елементима: бадњом вечером, паљењем ватри на улици, уношењем сламе, бадњаком, коринђашима, вертепом, мешењем обредних хлебова, чесницом, божићном печеницом, јахањем коња или, како то у народу називају „вијање Божића”, или као у северној Бачкој „вијање киселице.” Полази се стока, живина и кућа. Понекад уместо људског полагањика уводе домаћу животињу, овцу или јагње, или, пак, поспу као положенике своју децу (јужни Банат).

О Малом Божићу или Новој години многи од тих елемената се понављају, као што су сечење божићног колача, догоревање бадњака, ло-

¹⁴ *Банатске Хере*, Посебна издања Војвођанског музеја I, Нови Сад 1958, 232–313; С. Д и м и т р и ј е в и ћ, *Етнoлoшкa истраживања у околини Сомбора*, Рад Војвођанских музеја 18–19, Нови Сад 1969–1970, 92–100; Ђ. М. Ш к а р и ћ, *Живот и обичаји „Планинаца” под Фрушком гором*, Српски етнографски зборник XVII, Београд 1911, 85–114.

¹⁵ М. Ђ. Ш к а р и ћ, наведено дело, 97.

жење ватри, обилажење стоке, а има и нових, као што је мешање василице или више василица, као и магијско вршење божићне сламе, познато у селима североисточног Срема, обичај који указује и на само порекло становништва у овом делу Срема.¹⁶ У јужном Банату куће и данас обилазе маскирани *честитари*, а у Срему – *вертепаши*.

Празником Богојављењем завршава се период зимских празника, као и „некрштених дана”, а свећењем водице на Крстовдан, као и заштитним својством богојављенске водице у чије исцелитељске и апотропејске моћи многи и данас верују, окончава се дуги период зимских празника, после кога наступа период буђења природе.

Један од важних празника у том периоду, који се одржава и данас, јесу Беле покладе. И данас се на тај дан још у многим кућама обавезно барем сва јаја затечена у кући и коље кокошка да не би умрла домаћица.

Још и данас у Уљми и Врачев Гају старије жене, после вечерња у цркви, око цркве играју обредну игру са свештеником да би година била родна. Обичај играња баба на Покладе у црквеној порти до другог светског рата био је познат у многим селима у јужном Банату.¹⁷ У неким селима јужног Баната и Срема још и данас у том периоду иду поворке маскираних, иако им народ не зна ни сврху ни циљ.

У пролећном периоду многе радње и обреди везани су за дан Св. Теодора, а и читава Теодорова недеља обилвала је магијским радњама ради заштите од тодоровских невидљивих коња.¹⁸ Још и данас се жене придржавају неких табуа који су строго поштовани у прошлости. Старији људи у јужном Банату још увек сликовито причају о освети тодоровских коња, а навешће и имена жена које су страдале у том периоду од тих коња, па су породице заветне на тај дана. У част светог Теодора и данас месе колачиће *тодорчиће* или *копита*, а у Бачкој и Срему у част Св. Теодора кувају пшеницу.

На Лазареву суботу домаћица је уморна после поноћи, тј, пре изласка сунца и лупњавом у тепсију плашила змије и „жгадију”, обавезно чистила двориште и палила то смеће. У неким селима старе жене чине то још и данас. У Бачкој и Банату уочи Лазареве суботе и данас понегде пале ватре на улицама. У неким селима у Бачкој (Мошорин) и јужном Банату (Гај, Иланца) иду Лазарице са врбовим гранчицама певајући „Ој, Лазаре, добар дане...” желећи да у кућама које посећују укућани буду здрави а година берићетна, а за те добре жеље домаћини их дарују јајима, новцем или сланином. У многим селима тај обичај је већ после другог светског рата напуштен.

¹⁶ М. Б о с и ћ, *Божићни обичаји Срба у Војводини*, Београд 1985, 168–170.

¹⁷ *Банатске Хере*, 302–303; аутор овог рада је још и 1989. године извршила фото–снимања ове обредне игре о Белим покладама у црквеној порти у Врачев Гају, која се у континуитету одржала све до данас.

¹⁸ М. С. Ф и л и п о в и ћ, *Трачки коњаник у обичајима и веровањима савремених балканских народа*, Нови Сад 1950, 25–34.

Други највећи празник у години је У с к р с, који се и данас свечано прославља у Војводини. У прошлости су многи обичаји упражњавани током целе Велике недеље, као и у дане после Ускрса. Навешћемо само неке који су се у континуитету задржали до данас. На Велики четвртак у многим селима у јужном Банату и данас изливају воду за покојнике. На Велики петак фарбају ускршња јаја или то чине колективно, као у неким селима јужног Срема. И данас у неким породицама чувају прво офарбано јаје, тзв. чувар, које треба да заштити кућу од свих зала, а неки га дају стоци или живини ради напретка. И данас је обичај да се другог дана Ускрса поливају. На Водени понедељак момци поливају девојке, а трећи дан Ускрса девојке поливају момке (Бачка). У многим селима у северном Банату поливају се на Ђурђевдан. Други дан Ускрса или у понедељак после Малог Ускрса посећују гробове, на које обавезно, поред хране односе и воду коју изливају преко гроба.

У многим селима у јужном Банату у понедељак после Малог Ускрса, на такозвани Побусани понедељак, склапају се посестримства и побратимства или, како га у Банату називају *кумачађе*, *кујкање* или *побрање*, при чему значајну улогу имају вода, цветни венац и ускршња јаја.

За пролећни празник *Ђурђевдан* и данас је везано доста обичаја у вези са стоком, нарочито овцама (Банат), а у ђурђевданској обредној пракси посебну улогу имају вода и биље, односно зеленило. Улога зеленила, биља и цвећа била је везана и за друге пролећне и летње, па и јесење празнике, као што су Спасовдан, Духови, Ивандан, Петровдан, Видовдан, Св. Илија, као и други празници, где су трава, биље, пшеница, цвеће и плодови имали значајну улогу а све ради заштите стоке и здравља људи, као и за успешивање плодности.

Ништа није мање богата и мање занимљива обредна пракса везана за животни циклус човека. Обичаји пракса у вези са рођењем, свадбом и смрти човека и данас обилује многим архаичним елементима.¹⁹

Иако се данас деца рађају у породицишту, мати или баба детета предузеће многе радње ради заштите труднице и новорођеног детета. Ако се деца не држе наденуће материно или очево име или ће променити кума. Да дете не би зли урекли, око руке му ставе црвени конац или му преврну неки део одеће. Рођење детета обележава се повојницом, али од ње неће носити у комшилук да дете не би било поселуша. Многи још месе и поступаоницу кад дете треба да прохода.

У свадбеном церемонијалу код Срба чувају се многи архаични елементи, нарочито код имућнијих породица које припремају „праву” велику свадбу. Одржава се *јабука* (просидба, веридба). У сватове се позивају окићеном чутуром, одржавају се још увек *перјаница* и *врата* (момачко и девојачко вече), одлазак младожењиних другова *кртана* (Бачка, Срем), *говорција* (Банат) или *чорбара* (северна Бачка) у невестину кућу да чувају младу да „не одбегне”. Кртани и данас краду петла из невестине куће и

¹⁹ М. Б о с и ћ, *Етнолошка грађа прикупљена у Војводини од 1985–1990.*

чисте метлом пред младом да би је заштитили од чини (Срем). Младу и младожењу свекрва залаже медом или шећером и даје млади мушко дете у крило да би родила сина. У северној Бачкој младожења у невестином дому лупа три тањира ногом на столу да би заштитио себе и невесту. Још много је таквих архаичних радњи у српским војвођанским сватовима, али нисмо у могућности да их у овом реферату све презентујемо.

За крај животног циклуса човека, тј. смрт такође је везано доста архаичних елемената. Војвођански Срби верују у предсказивање смрти и у судбину, у предодређеност живота и смрти. Ако би у кући за кратко време умрло двоје, другом умрлом у сандук обавезно стављају лутку или главу од живине. Да би смрт стала на покојнику, да не умре нико други из куће, кад покојника изнесу из куће, разбију прозор или неки предмет (северна Бачка) или ће разбити тањир наспред капије (Срем). И данас верују у повратак покојника кући. Да би га у томе осујетили, при изношењу покојника окрену наопако метлу или столице, или му у сандук стављају шећер или мак. У јужном Банату у исту сврху, сутрадан на погребу, обавијају црном стреком (вуненим концем) гроб (раку). У неким селима у Срему домаћина ће, поред породице, пратити и коњ до гробља или ће га пустити самог без улара на двориште.²⁰ У многим селима у јужном Банату погребну поворку при изласку из куће посипају пшеницом или ту пшеницу бацају кроз прозор на улицу (Уљма), а такође у кућу покојника и суседне куће девојчица доноси воду, коју након шест недеља изливају.²¹ Очуван је још и обичај откупљивања једноданчића или једномесечића ако је један од њих умро.

Поједини делови обичајног живота Срба у Војводини о којима је било речи само су истргнути каменчићи из богатог мозаика обичаја који и данас у кућама многих војвођанских Срба налазе своје место. Тако су радили њихови стари, па и они тако чине, иако често не знају ни сврху ни циљ, али желе да сачувају традицију. Морамо, међутим, признати себи да смо сведоци њиховог неумитног и све бржег преображаја, одумирања, па и потпуног заборава, у великом броју породица, нарочито код млађих генерација.

²⁰ Исто.

²¹ *Банатске Жере*, 255–260; М. Б о с и ћ, *Вода у погребном ритуалу и култу мртвих код Срба у Војводини*, Нови Сад, Рад војвођанских музеја 30, Нови Сад 1986–1987, 159–170.

Mila Bosić

IMMIGRATION OF SERBS IN VOJVODINA UNTIL THE END OF THE 19th
CENTURY AND THEIR FOLK TRADITION

The province of Vojvodina encompasses three geographical-historical entities: Banat, Bačka and a larger part of Srem. It occupies the territory of 22.295,30 square kilometers. According to 1981 census there were 2.034.772 people living in Vojvodina.

By soil structure Vojvodina is one of the most fertile parts of our country and it is rightly called „a granary of Europe". Because of its outstanding geographical position and fertile land, from the ancient times it was attracting numerous tribes and people to base their permanent settlements here. From the 14th century onwards Serbs from the southern parts of the country, trying to escape from the Turkish oppression, have been settling in this area. Particularly a great number of Serbs settled here by the Great Migration of Serbs in 1690 as well as by migrations from later period. Today Serbs are the largest nation in Vojvodina. There are 1.107.378 Serbs living in the province; they make 54,42% of the overall Vojvodina population.

The autor gives a short review of Serbian customs, in particular of customs related to yearly holidays and those related to the life cycle – wedding, birth and death.